

LES INSCULTURES PREHISTÒRIQUES DE LA COVA DELS TRES CERCLES DEL MONTCAI (CABRERA DE MAR, EL MARESME)

INTRODUCCIÓ

L'any 1991 es descobrí un petit abric al vessant est del Montcabrer que presentava material ceràmic fet a mà en els sediments superficials¹; però no fou fins al 1998 que s'advertí la presència d'inscultures, concretament tres cercles concèntrics i un triangle gravats a la base granítica.²

Aquestes inscultures són les primeres que es localitzen en aquest sector, per bé que en la zona que podríem denominar «Montcabrer-Burriac» es constaten una desena de jaciments que cataloguem dins la prehistòria recent i més concretament corresponents a l'edat del bronze³. D'entre aquests jaciments propers, destaquen la cova de les Encantades⁴ i can Bardina⁵, a Cabrera de Mar, i la sitja del Camí del Mig, excavada als repeus del Montcabrer, ja dins el terme municipal de Cabriels.⁶

ELS MOTIUS INSCULTURATS

Els tres cercles concèntrics i el triangle es troben gravats en la mateixa cara plana d'una roca granítica inclinada en direcció E-W, situada al nord del mateix accés de l'abric. El cercle exterior té un diàmetre de 20 cm, mentre que el petit triangle, situat a 7 cm, és equilàter, amb uns costats de 6 cm (figura 1).

Els cercles concèntrics i el triangle són figures decoratives d'estil abstracte que podem trobar en l'art postpaleolític de Catalunya. Els motius circulars i els triangles en formen part, junt als semicirculars, les barres, les traces, els punts i les digitacions, dels tipus abstractes, que representen el 35,5 % del conjunt de motius en què pot dividir-se l'art esquemàtico-abstracte⁷.

L'única mostra de cercles concèntrics en pintura rupestre s'ha trobat a la cova dels Vilasos o balma dels Vilars (Òs de Balaguer, Lleida). En canvi, en les inscultures, aquest motiu és ben present.

EL FENOMEN DE LES INSCULTURES. PARAL·LELS MÉS PROPERS

Les inscultures són considerades manifestacions d'estil esquemàtico-abstracte i solen trobar-se vinculades al fenomen megalític que succeeix entre el neolític i l'edat de ferro. La seva significació sembla estar més lligada al context cultural, místic, ritual i simbòlic d'aquelles societats prehistòriques, que no pas a un tipus d'obra o de manifestació artística. La dificultat d'interpretar els motius insculturats ha dut a descriure aquests motius simplement com a «decoratius» i «artístics».

En una classificació trobem que les inscultures ocupen un ampli aspecte cronològic. Les etapes en què poden encabir-se ja denoten una relació ben clara amb el fenomen megalític:

1. Etapa premegalítica (epipaleolític).
2. Etapa megalítica (neolític-edat del bronze).
3. Etapa epimegalítica (edat del ferro).
4. Etapa postmegalítica (medieval i supervivències).⁸

A prop de la cova dels Tres Cercles no es coneix cap altra inscultura ni cap vestigi dolmènic. El que sí cal mencionar és l'existència, a tan sols una cinquantena de metres, de la cova de les Encantades, que els darrers estudis han identificat com a possible lloc de culte ibèric⁹, tot i que el jaciment també aporta materials de l'edat del bronze.

Els dòlmens més propers al Montcabrer són «la Roca d'en Toni» (o dolmen de can Boquet), a Vilassar de Dalt, i els dòlmens de la ruta Céllecs-La Roca. En territori de l'esmentada «ruta prehistòrica» trobem la inscultura anomenada «pedra de les Creus», si bé aquesta s'ha associat al món eremita medieval.

Com a inscultures que estan relativament properes a Cabrera de Mar, hem de considerar les següents: la inscultura antropomorfa de Parpers (Argentona, Maresme), la llosa insculturada del Pla de la Calma (Arbúcies, La Selva) i la llosa amb espirals de Sant Vicenç dels Horts (Baix Llobregat).

- Roca insculturada de Parpers: Està situada al turó dels Castellans (Argentona), fou descoberta el 1990¹⁰ i consta de tres cassoletes que, segons pot interpretar-se¹¹, són la base de múltiples reguerons que conformen un enigmàtic grafisme. El gravat estaria fet sobre base granítica i amb la tècnica del repicat.

A prop de la inscultura, s'ha trobat recentment una base de ceràmica prehistòrica¹², i s'hi ha efectuat una excavació arqueològica que ha permès documentar ceràmica a mà prehistòrica.¹³

- Llosa insculturada del Pla de la Calma, al SW del puig Drau, al Montseny¹⁴. També és coneguda com l'estela megalítica de la sitja del Llop. Es troba a dins

d'una barraca («la barraca d'en Ramon») a 1282 m d'altitud, tot i que la seva procedència original seria un sepulcre megalític, destruït, del pla de la Calma.

És un bloc de pedra arenosa d'1,85 x 1,30 i 0,40 m de gruix, amb decoracions en una sola cara. Podria ser una estela de menhir o una llosa de dolmen. Com a motius decoratius gravats presenta diversos cercles simples, cercles concèntrics i semicercles. La llosa està incompleta i deixa entreveure la continuació d'altres motius lineals i circulars (fig. 2). Al Museu de la Gabella d'Arbúcies i a Internet (pàg. web Pla de la Calma) es poden veure reproduccions d'aquesta inscultura, junt a la qual s'assenyala una ressenya que situa les decoracions entre el tercer i segon mil·lenni aC, en la fase del campaniforme / bronze antic.

- Llosa insculturada de Sant Vicenç dels Horts (Baix Llobregat). Aquesta llosa prové del puig Castellar i presenta dos motius en espiral junt a un grup de «cassoletes». Segons E. Ripoll i M. Llongueras, devia pertànyer a un sepulcre megalític desaparegut (fig. 2).

L'Empordà és l'àrea catalana on es documenta una major quantitat de pedres insculturades. En la majoria dels casos, els gravats es troben sobre els mateixos dòlmens i menhirs, com és el cas del conjunt del sepulcre de corredor del barranc Blanc d'Espolla (on veiem 67 símbols o grups gràfics, entre ells un de circular)¹⁵, evidenciant aquesta relació dels símbols gravats amb el megalitisme¹⁶. Malgrat que manca una recollida molt més sistemàtica de dades, tot sembla apuntar a la connotació ritual de tipus funerari, religiós o màgic de les representacions gràfiques –inscultures– del megalitisme.

Finalment, una ràpida ullada ens permet localitzar nombrosos paral·lels d'inscultures amb cercles concèntrics a Bretanya i a Irlanda. De fet, a les regions atlàntiques trobem tota la gamma del grafisme megalític. I d'entre aquests paral·lels, ni que siguin llunyans, comprovem que un dels motius més exhibit dins els abstractes o artístic-simbòlics és el dels cercles concèntrics. A Irlanda, per exemple, l'art megalític sobre lloses amb motius d'espirals i cercles concèntrics predomina en jaciments com Knowth (fig. 2), Newgrange i Fourknocks.¹⁷

CONSIDERACIONS FINALS

Per a les inscultures de la cova dels Tres Cercles del Montcabrer es proposa una adscripció cronològica àmplia de calcolític-edat del bronze. S'arriba a aquesta proposta cronològica relativa en base a tres aspectes analitzats en aquest article:

a) El context més proper a les inscultures és la ceràmica que es troba en superfície a la cova dels Tres Cercles, únicament fragments fets a mà; b) La presència d'altres estacions properes de la prehistòria recent, al mateix Montcabrer i rodalies; c) El context megalític al qual s'associen bona part de les inscultures, sobretot el motiu dels cercles concèntrics.

Finalment, cal advertir dels constants perills d'erosió i d'accessibilitat d'aquest i d'altres jaciments de la zona del Montcabrer. La mateixa cova dels Tres Cercles presenta indicis d'haver estat visitada per excavadors furtius. Caldria efectuar sondejos d'urgència en totes les estacions que encara conservin sediments. Només així, amb la recerca sistemàtica, podrem obtenir els primers materials i estructures «in situ» que serveixin per reinterpretar els supòsits actuals.

David Farell
Grup d'Arqueologia de Cabrera de Mar (GAC)
Fundació Burriac

NOTES.

- 1.- FARELL 1993.
- 2.- Un cop presentada la comunicació –tardor de 1999– hem avançat les inscultures, Farell 2000.
- 3.- Una recent revisió del panorama i dels jaciments de l'edat del bronze al Baix Maresme es pot veure a BASSOLS, FARELL I DAVÍ (1998).
- 4.- COLL, CAZORLA I BAYÉS (1994).
- 5.- Coll, «Un jaciment prehistòric a Cabrera de Mar», Modolell (1993), p. 290-303.
- 6.- BASSOLS, FARELL I DAVÍ 1998.
- 7.- VIÑAS 1992.
- 8.- BARRIS 1983, p. 23.
- 9.- COLL 1994, pp. 37 i 68.
- 10.- BASSOLS I LLEONART 1993, p. 25.
- 11.- BASSOLS, FARELL I LLEONART 1995, pp. 39-40.
- 12.- FARELL 1999.
- 13.- L'excavació arqueològica al turó dels Castellans, encara inèdita, ha estat efectuada en dues campanyes (1999 i 2000) sota la direcció d'Imma Bassols.
- 14.- *Història de Catalunya* 1978, p. 117.
- 15.- BARRIS 1983, p. 24.
- 16.- TARRÚS I CHINCHILLA 1992.
- 17.- O'SULLIVAN 1993.

BIBLIOGRAFIA

- BASSOLS, I. i LLEONART, R. «La pedra gravada de Parpers (Argentona, El Maresme)», *IX Sessió d'Estudis Mataronins*. Museu-Arxiu de Santa Maria-Patronat Municipal de Cultura (Mataró 1993).
- BASSOLS, I. FARELL, D. i LLEONART, R. «Dòlmens. Una tradició funerària a Catalunya: el cas del Maresme», *Opuscle Col·lecció Salusti*, 2. Ed. Grup d'Història del Casal (Mataró 1995).
- BASSOLS, I. FARELL, D. i DAVÍ, D. «Una sitja dels inicis de l'edat del bronze al camí del Mig (Cabrils)», *XIV Sessió d'Estudis Mataronins*. Museu-Arxiu de Santa Maria-Patronat Municipal de Cultura (Mataró 1998).
- BARRIS, J. «Insculturas rupestres en el alto Ampurdán», *Revista de Arqueología*, 25 (Madrid 1983), pp. 13-17.
- COLL, R. CAZORLA, F. i BAYÉS, F. «El santuari ibèric de la Cova de les Encantades del Montcabrer (Cabrera de Mar, El Maresme). Estudi preliminar», *Laietania*, 9. Ed. Museu de Mataró (Mataró 1994), pp. 35-86.
- FARELL, D. «Què coneixem del Cabrils prehistòric?», *Quaderns de l'Arrà*, 0. Museu de Ca l'Arrà (Cabrils 1993).
- FARELL, D. «Ceràmica prehistòrica del Turó dels Castellans», *Felibrejada*, 45. Fitxa 7 de Prehistòria. Ed. Grup d'Història del Casal (Mataró 1999).
- FARELL, D. «Inscultures prehistòriques al Montcabrer», *Felibrejada*, 52. Fitxa 8 de Prehistòria. Ed. Grup d'Història del Casal (Mataró 2000).
- Història de Catalunya*, vol. 1. Enciclopèdia Salvat ed. S.A. (Barcelona 1979), p. 117.
- MODOLELL, J.M. *Cabrera de Mar. Castell de Sant Vicenç o de Burriac. Síntesi històrica*, L'Aixernador edicions (Argentona 1993).
- O'SULLIVAN, M. *Megalithic art in Ireland*, Country House (Dublin 1993).
- TARRÚS, J. i CHINCHILLA, J. «Els monuments megalítics», *Quaderns de la Revista de Girona*, 37 (Girona 1992).
- VIÑAS, R. «El arte rupestre en Catalunya: estado de la cuestión sobre las manifestaciones pictográficas», *Congreso Aragón/Litoral Mediterráneo: Intercambios culturales durante la Prehistoria*. Ed. Fernando el Católico (Saragossa 1992).

Agraïments. A Josep Tarrús, Imma Bassols, Robert Lleonart i Ramon Coll pels comentaris referents a la inscultura de Cabrera i a les inscultures megalítics de Catalunya. A Daniel Daví (dibuixos) i a Imma Romeu (fotografies) pel seu suport en la documentació gràfica de les inscultures.

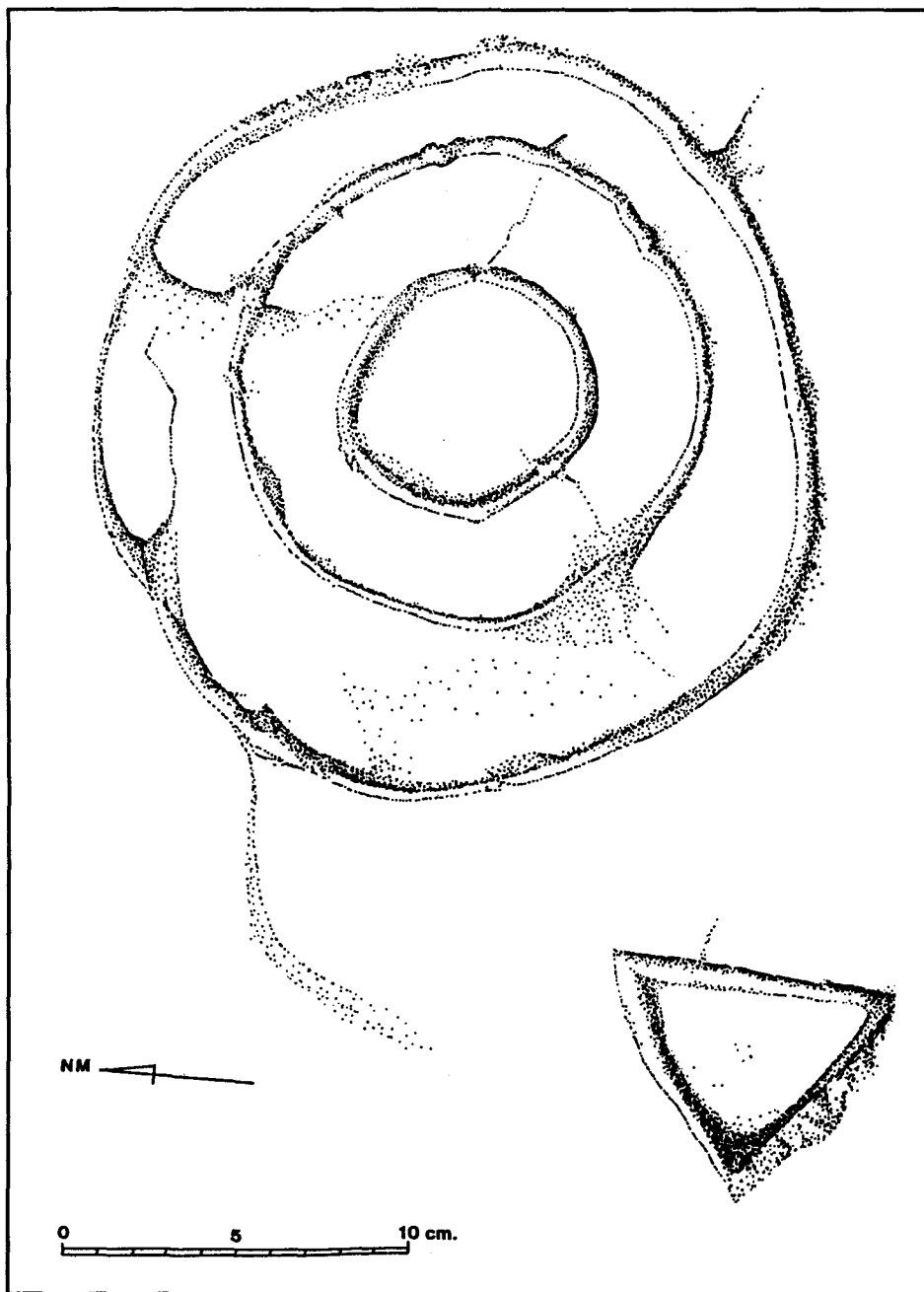

Fig. 1.- Motius insculturats de la cova dels Tres Cercles del Montcabrer (dibuix: Daniel Daví).

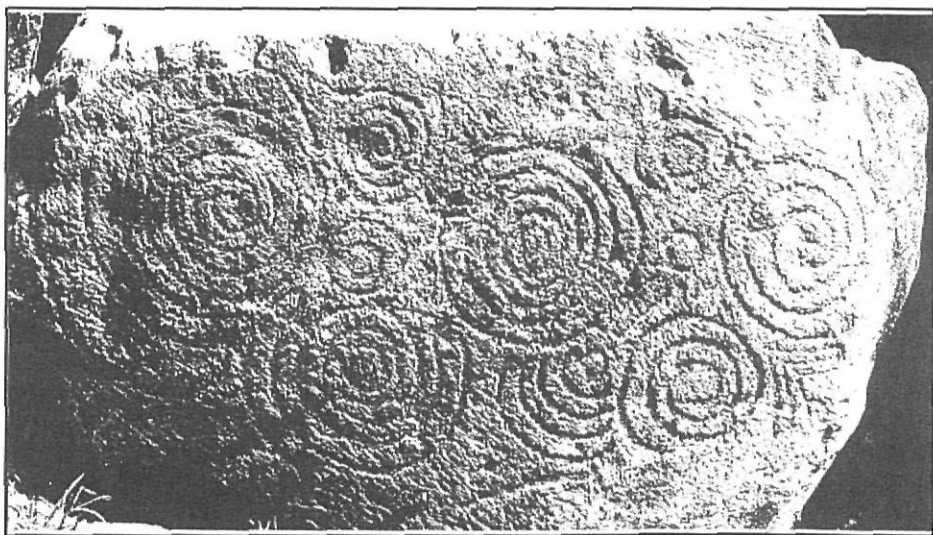

Fig. 2.- Art megalítico (Irlanda).

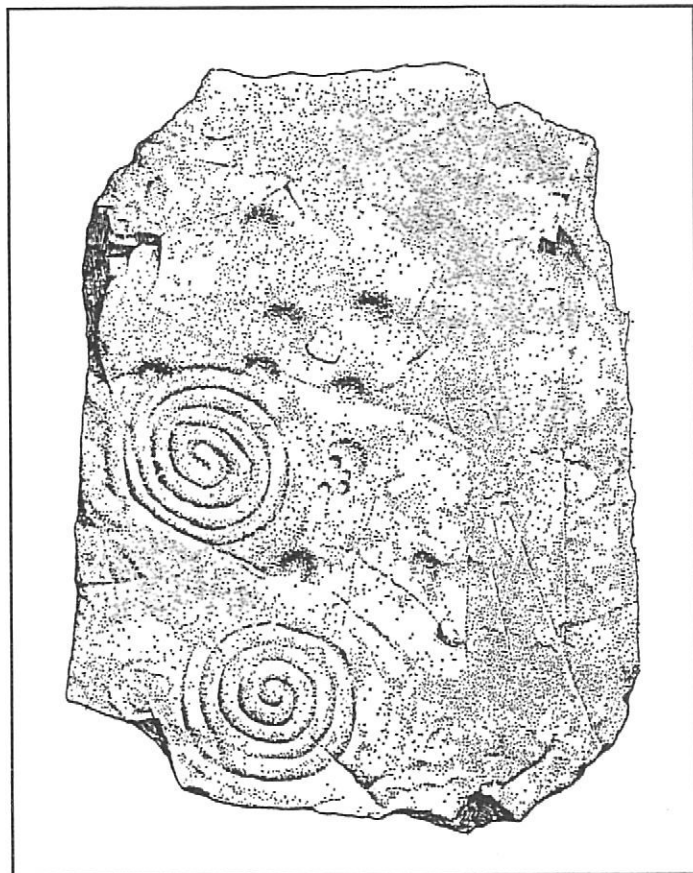

Fig. 2.- A dalt, espirals sobre llosa (Sant Vicenç dels Horts).
A la dreta, cercles concèntrics sobre llosa (Pla de la Calma, Montseny).